

Seulat ja ”huumenuoren ura”

Huume-testien saamat merkitykset hoitoyksikön asiakkaiden puheessa

ELINA VIROKANNAS

Julkista keskustelua huume-testien käytöstä työpaikoilla, oppilaitoksissa ja kouluissa on käyty vilkkaasti 1990-luvun loppupuolelta alkaen. Huumeiden käytön lisääntymisen myötä käytöstä aiheutuvat ongelmat ovat kasvaneet (Päihdetilastollinen vuosikirja 2001, 13–16). Huumeeseulontaa¹ on tarjottu yhdeksi lääkkeeksi ehkäistä ongelman laajenemista ja keinoksi pitää työpaikat ja koulut päihteettöminä. Huume-testaus vastoin testattavan tahtoa muutoin kuin pakkokeinolain (450/1987) mukaisessa tilanteessa vaatisi kuitenkin sellaista lainsäädäntöä, jollaista Suomessa ei vielä toistaiseksi ole. Voimassa olevat suositukset korostavat testien käyttöä ainoastaan erityistilanteissa, suunnatusti ja testattavan aidolla suostumuksella (Huume-ainetestien ..., 2002).

Huumeeseulontaa on vastustettu argumentein yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta, testien epäluotettavuudesta ja hoitomahdollisuuksien puutteesta. Itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen vedoten vastustetaan yhteiskunnan oikeutta puuttua kansalaisten yksityiselämään.

¹Huumeeseulonnalla tarkoitetaan yhdelle henkilölle tehtävää pikatestiä ilman etukäteistietoa henkilön mahdollisesta huumeiden käytöstä. Pikatesti on yleisin testausmuoto kouluissa, oppilaitoksissa, varuskunnissa ja työpaikoilla. Pikatesteillä tutkitaan tavallisimpien huumeiden, kuten kannabiksen, amfetamiinin, metamfetamiinin ja opiaattien, pitoisuuksia ja yleisimmin virtsanäytteestä. Kaikkia huumeustarkoituksessa käytettyjä aineita ei saada esiin testeissä. Toisaalta pikatestit voivat antaa positiivisen tuloksen myös joistakin yskän- ja kipulääkkeistä. Positiiviset tulokset tulisikin suositusten mukaan varmistaa, mitä ei kuitenkaan aina tehdä. Yksi syy tähän lienee varmistustestien kallis hinta. (Huume-ainetestien ..., 2002.) Kun huume-testausta käytetään osana hoitoa, kyse ei ole enää seulonnasta vaan tiettyihin yksilöihin kohdistuvasta huumeiden käytön seurannasta ja testit ovat yleensä varmistettuja.

Testien epäluotettavuudella tarkoitetaan sitä, etteivät kaikki huume-ainetestit näy testeissä lainkaan ja eri aineet näkyvät eripituisia aikoja. Testeissä saadaan myös virheellisiä positiivisia tuloksia, jolloin huumeita käyttämättömät henkilöt voivat leimautua käyttäjiksi. Toisaalta vaikka testeillä tavoitettaisiin tehokkaasti huumeidenkäyttäjää, ainoastaan murto-osalle heistä voitaisiin järjestää tarpeenmukaista hoitoa. Tällöin positiivisen näytteen antaminen heikentäisi testattavien tilannetta, kun he saisivat huumeidenkäyttäjän leiman mutta jäisivät vaille hoidon tuomaa tukea.

Testausta puolustavassa ja vastustavassa keskustelussa voidaan nähdä joitakin samantyyppisiä piirteitä kuin väittelyssä huumeiden käytön kriminalisoinnista 60- ja 70-luvun vaihteessa ennen huume-ainelain asettamista vuonna 1972. Tällöin yksi keskeisin ero eri näkemysten välillä koski sitä, saadaanko yhteiskunnan kannalta parempia tuloksia panostamalla kontrolliin vai tukeen (Hakkarainen 1992, 131–150). Tuolloin kontrolli ja sanktiot ulottuivat kuitenkin ainoastaan huumeidenkäyttäjiin, kun taas huumeeseulontaa koskevassa säätelyssä kyse on ketä tahansa kansalaista – koululaista, opiskelijaa, varusmiestä, työnhakijaa, työntekijää – koskevasta kontrollista. Testausta koskevan keskustelun voisikin kiteyttää eettisesti jännitteiseksi väittelyksi kontrollin kiristämisen ja yksilön perusoikeuksien, kuten yksityisyyden suojan, säilyttämisen välillä (Lindqvist & Virokannas & Voutilainen 2001; ks. myös Hackman 2001).

Keskustelun vilkkaudesta ja aiheen ajankohtaisuudesta huolimatta huume-testaukseen liittyvää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ei ole tehty juuri lainkaan. Poikkeuksen muodostaa Heikki Bot-haksen (2002) pro gradu -työ, jossa käsitellään testien käytön syitä yrityksissä. Kahdeksan yri-

tyksen henkilöstöjohdon ja työterveydenhuollon edustajien haastattelujen perusteella Bothas tuo esiin virallisista perusteluista poikkeavia syitä testien käytölle. Syiksi määrittyvät ennemminkin työntekijöiden luotettavuuden selvittäminen ja yrityksen julkisuuskuvan kiillottaminen kuin työturvallisuuden parantaminen ja testiposiitivisten hoitoon ohjaaminen.

Huumetestien käyttöä päihdehoidossa on pohdittu julkisuudessa huomattavasti vähemmän kuin kouluihin ja työpaikkoihin liittyvää testausta. Testien käyttöä ohjaavan lainsäädännön puute ja suositusten tulkinnallisuus jättävät runsaasti tilaa erilaisille käytännöille ja mielipiteille myös päihdehuollon sisällä. Esimerkiksi alaikäisten lasten ja nuorten päihdehoidossa testaus vastoin testattavan tahtoa vaatisi laintasoista säätelyä, mutta testien säännöllinen käyttö toimii useissa yksiköissä osana hoitomallia, jolloin testin antamisesta voi olla vaikea kieltäytyä.

Tässä artikkelissa tarkastelen tuen ja kontrollin eri puolia huumeestauksessa huumehoidossa olevien alaikäisten nuorten puheen kautta. Tarkoituksenani on tuoda esiin testauksen erilaisia ulottuvuuksia siitä näkökulmasta, *millaisia merkityksiä ja identiteettejä nuoret huumehoitoyksikön asiakkaat tuottavat puhuessaan huumeesteistä hoitoursansa eri vaiheissa, ja sitä, kuinka jännite kontrollin ja tuen välillä näyttäytyy tässä puheessa*. Identiteetillä tarkoitan konstruktionistisen näkemyksen mukaisesti vuorovaikutuksessa rakentuvia tilannekohtaisia minäkonstruktioita (Antaki & Widdicombe 1998; Jokinen 1995). Pyrkimyksenäni on tavoittaa puhujien tapoja jäsentää elämismailmaansa eikä niinkään arvioida merkitysten yleistettävyyttä ja puheen totuusarvoa (Silverman 1993, 107; Holstein & Gubrium 1997, 88–89; Jaatinen 2000, 14–15).

Tutkimusaineistoni koostuu 17 yksilohaastattelusta, jotka olen tehnyt erään pääkaupunkiseudulla sijaitsevan lasten ja nuorten huumehoitoyksikön asiakkaille vuoden 1999 kevään ja vuoden 2002 kevään välisenä aikana. Nuoret olivat sijoitettuna yksikköön lastensuojellisiin perustein osa enemmän ja osa vähemmän vapaaehtoisesti. Haastateltavat valikoituivat tutkimukseen siten, että yksikön omahoitajat kyselivät nuorilta halukkuutta haastatteluun, ja haastattelin kaikki suostumuksen antaneet. Nuorille kerrottiin etukäteen, että tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin nuorten näkemyksiä elämästään ja päihteiden käytöstään ja että haastattelut nauhoitetaan.

Tyttöjä haastatelluissa on 9 ja poikia 8. Nuorin oli haastatteluhetkellä 14-vuotias, kaksi vanhinta oli juuri täyttänyt 18 vuotta ja loput olivat 16–17-vuotiaita. Haastatelluissa käsiteltiin nuorten harrastuksia, koulunkäyntiä, perhe- ja kaverisuhteita, päihteiden käyttöä ja tulevaisuuden suunnitelmia. Haastattelut kestivät keskimäärin vajaan tunnin ja litteroituna koko aineisto on pituudeltaan noin 250 liuskaa. En tuntenut ketään haastateltavistani etukäteen enkä ollut tutustunut heidän hoitodokumentteihinsa. Tavoitteenani oli lähteä keskustelemaan nuorten asioista mahdollisimman ”puhtaalta pöydältä” ja vapaamuotoisesti, jotta nuorten omat määritelmät elämästään ja päihteiden käytöstään saisivat tilaa.

Vaikka pyrin haastatelluissa mahdollisimman suureen vapaamuotoisuuteen, haastattelutilanteessa tuotettu puhe on aina luonteeltaan institutionaalista ja siten spontaanista arkikeskustelusta poikkeavaa. Institutionaalisella puheella on rajatumpi tarkoitus ja päämäärä kuin arkipuheella, vuorovaikutukseen kohdistuu enemmän odotuksia ja osapuolten roolit ovat rajatumppia (Peräkylä 1997; Ruusuvoori & al. 2001). Tilanne, jossa nuori kertoo elämästään, on muodostunut tutkijan aloitteesta, ja nuorta on pyydetty kertojaksi juuri sen vuoksi, että hän on hoidettavana huumeiden käyttönsä takia. Olen siis itse haastattelijana osallistunut nuorten kertomusten tuottamiseen ja kysymyksilläni – enemmän tai vähemmän voimakkaasti – ”houkutellessa” nuorta puhumaan juuri tietyistä asioista (ks. Raevaara & Sorjonen 2001). Kuitenkin vaikutukseni siihen, *miten* nuori puhuu elämästään ja *millaisia merkityksiä* hän puheessaan rakentaa, on pienempää (ks. Jaatinen 2000, 19). Vaikka esitin kaikille nuorille samantyyppisiä kysymyksiä, heidän antamansa vastaukset sekä identifioitumisen kohteet vaihtelivat. Nuoret saattoivat myös korjata aktiivisesti johonkin asiaan tarjoamiani määrittelyehdotuksia ja ottaa puheeksi kokonaan uusia teemoja. Sue Widdicombe ja Robin Wooffitt (1995, 73) luonnehtivatkin haastattelua ennemmin haastateltavan ”selontekokäytäntöjä esiin houkuttelevaksi” metodiksi kuin niitä rajoittavaksi tai tiettyyn muotiin pakottavaksi. Haastattelussa molemmat (tai kaikki) osapuolet vaikuttavat lopputulokseen. Tämän pyrin ottamaan huomioon tarkastelemalla nuorten puhetta huumeesteistä haastateltavan ja haastattelijan välisen yhteispelin tuloksena (ks. Widdicombe & Wooffitt 1995; Holstein & Gubrium 1995).

Koska haastatteleman nuoret itse käyttävät miltei poikkeuksetta huume-testeistä nimitystä seula, käytän artikkelissa jatkossa termiä seula tarkoittamaan kaikenlaisia huume-testejä. Yleisimmin kyse on varmistetusta testistä, jolla joko saadaan ensimmäisen kerran tietoa nuoren huumeiden käytöstä tai seurataan nuoren päihteiden käyttöä hoitoyksikön yhtenä toimintamuotona. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta tarkasteltava puhe koskee juuri kyseisen nuoren huumeiden käytön kartoitusta tai seurantaa varten tehtyä huume-testiä. Tuen ja kontrollin välisen jännitteen tarkastelu kohdistuu tällöin kovin erilaiseen tilanteeseen kuin silloin, jos tarkastelun kohteena olisivat esimerkiksi uuteen työpaikkaan pyrkimisen vuoksi huume-seulontaan joutuneiden henkilöiden kertomukset.

Seuloista puhuminen ”huumenuoren uran” eri vaiheissa

Miltei kaikki haastatteleman nuoret mainitsivat haastattelun jossain vaiheessa seuloissa käymisen tai kertoivat seulatuloksista ja tulosten vaikutuksista heidän tekemiinsä, vaikka en kysynyt heiltä huume-testaukseen liittyviä asioita. Huume-testaus oli siis haastatteluissani yksi sellainen teema, jonka nuoret itse nostivat puheenaiheeksi. Vain muutamassa viimeisessä haastattelussa tein myös itse aloitteita testeistä puhumiseksi.

Mikäli nuoren elämäntapahtumat asetettaisiin aikajärjestykseen, seulat mainitaan ensimmäisen kerran puhuttaessa laitoshoitoon tuloa edeltäneistä tapahtumista. Tähän vaiheeseen sisältyvät jonkun toisen osapuolen epäily siitä, että nuori käyttää aineita, kiinnijääminen esimerkiksi ”värkien” eli neulojen ja ruiskujen hallussapidosta ja lopulta positiivinen seulatulos jossain avohuollon toimipisteessä. Positiivisten seulojen voi ajatella olevan virallinen sinetti ”huumenuoren uran” alkamiselle hoitojärjestelmässä (vrt. Kaukonen 2000, 45), vaikka päihteiden käyttöä on tässä vaiheessa usein kestänyt jo pitkiäkin aikoja. Ura saattaa nuorten kertomusten mukaan jatkua uusina seulakäynteinä ja muiden avohoidon toimenpiteiden kohteeksi joutumisena, laitostarkkailuun jäämisenä muutamiksi päiviksi, sairaala- tai vieroitusjaksona tai pidempänä laitossijoituksena, johon saattaa liittyä nuoren huostaanotto, mikäli nuori vastustaa sijoitusta.

Toinen seuloista puhuminen vaihe sijoittuu hoi-

dossa olemisen aikaan kyseisessä yksikössä, jossa haastattelu on tehty². Seulatulokset voivat olla tässä vaiheessa sekä positiivisia että negatiivisia. Yksikön hoitomalliin kuuluvat säännöllinen huume-testien otto aina nuoren palattua lomalta tai itsenäiseltä poistumiselta hoitoyksiköstä sekä lomista riippumatta testaus kolmena päivänä viikossa. Lisäksi testi voidaan tehdä muulloinkin, jos nuorta epäillään päihteiden käytöstä. Testien tulokset käydään nuoren kanssa lävitse niin sanotuissa seulakeskusteluissa kahden yksikön työntekijän kanssa. Positiivisista tuloksista voi seurata lomakieltoja eli sisäjaksoja tai muita vapausrajoitteita. Negatiivisten tulosten kohdalla hoitoprosessi jatkuu ennalta suunnitellulla tavalla.

Kolmanteen seuloista puhuminen vaiheeseen lasken kuuluvaksi tulevaisuuteen suuntautuvan puheen, jossa arvioidaan nykytilanteesta käsin joutain ei vielä tapahtunutta. Keskiössä ovat negatiiviset seulatulokset tai niiden tavoittelu. Seuloista puhuminen liittyy tässä vaiheessa pyrkimykseen lopettaa huumeiden käyttö ja kohdistuu hoitoyksiköstä pois lähtemisen jälkeiseen aikaan. Tällaista puhetta aineistossani on vain muutaman episodin verran, kun taas kahteen edelliseen vaiheeseen sijoittuvaa puhetta on runsaammin. Suurin osa nuorista ei siis tuonut seuloja millään tavalla esiin tulevaisuuttaan pohtiessaan.

Edellä kuvaamani kolme seuloista puhuminen vaihetta muodostin aineistostani siten, että poimin ensin kaikki haastattelujen kohdat, joissa seulat mainitaan, järjestin kohdat nuorten elämäntapahtumiin pohjautuvaan aikajärjestykseen ja yhdistin samankaltaisiin tilanteisiin liittyvät episodit. Tarkemman analysoinnin kohteeksi valitsin tähän artikkeliin esimerkkioitteita kaikista vaiheista. Kaikki nuoret eivät siis puhuneet seuloista kaikissa kolmessa vaiheessa vaan saattoivat kertoa käyttönsä paljastumisesta, hoitoyksikössä olosta ja tulevaisuudensuunnitelmistaan mainitsemalla seulat vain jossain, ei missään tai kaikissa vaiheissa. Toisaalta taas kaikki haastatteluissa muodostunut puhe seuloista on sijoitettavissa jo-

²Yksikön hoitajakso kestää keskimäärin 4–6 kuukautta. Suurin osa haastatteluista oli ollut haastatteluhetkellä vähintään 2 kuukautta hoidettavana ja noin puolella hoito oli ylittynyt puolivälin. Haastatteluilla oli kuitenkin erilaisia ja eripituisia hoitajaksoja takanaan jo ennen kyseiseen yksikköön tuloa. Vain muutama oli ensimmäistä kertaa laitoshoidossa. Samoin hoitajakson päättymisen jälkeiseen aikaan kaikille oli suunnitella jonkinlaisia jatkohoitomuotoja.

honkin kyseisistä vaiheista. Vaiheiden luokittelun ”yksikkönä” ei siis ole ollut yksi nuori vaan yksi seuloja koskeva puhe-epi-
sodi (ks. Juhila & Suoninen 1999, 243; Wood & Kroger 2000, 32–33, 78–79).

Aineisto-otteiden analysoinnissa käytän pääasiassa diskurssianalyysiä³, joka sopii erityisesti merkitysten ja identiteettien rakentumisen tarkasteluun toisin kuin esimerkiksi vuorovaikutuksen rakenteisiin ja sääntöihin keskittyvä keskusteluanalyysi (esim. Jokinen 1999a). Keskusteluanalyysiin nojautuvia havaintoja esitän lähinnä arvioidessani omien puheenvuorojeni vaikutusta siihen, mitä nuori sanoo (ks. Heritage 1996, 236–260). Otteiden tarkastelu tapahtuu määrittelemällä erilaisia merkityksiä, joita seuloille rakentuu, sekä katsomalla, millaisista puhuja-
asemista (Sulkunen & Törrönen 1997, 96–98; Jokinen 1999b, 127–130) käsin nuoret seuloista kertovat. Puhuja-asemien tarkastelun kautta erotellen, millaisia identiteettejä nuorille itselleen sekä muille puheessa esiintyvillä henkilöillä tai tahoille muodostuu. Merkitykset vaihtelevat sekä eri vaiheiden välillä että myös niiden sisällä. Puhe seuloista alkaa yhtä otetta lukuun ottamatta (ote 7) nuoren omasta aloitteesta. Otteet on valittu 8 eri nuoren, 5 pojan ja 3 tytön, puheesta ja yksi nuori on äänessä kahdessa eri otteessa (otteet 1 ja 9).

Epäily ja kiinnijääminen – positiivinen seulatulos ”huumenuoren uran” käynnistäjänä

Seuloista puhuminen otteissa 1–4 sijoittuu tilanteeseen, jossa nuoret ovat kertomuksensa mukaan käyttäneet huumeita jo pidemmän aikaa mutta pystyneet hoitamaan jollain tavalla koulunkäynnin sekä toimimaan siten, että heidän päihteiden käyttöönsä ei ole puututtu tai käyttö on jatkunut puuttumisyriksistä huolimatta. Otteissa 1–3 nuoria epäillään päihteiden käytöstä ja heidät toimitetaan seuloihin. Positiivista seulatulosta seuraa sijoitus laitoshoitoon. Otteessa 4 seuloista puhu-

misen konteksti on sama kuin otteissa 1–3, mutta koska nuorelta otettavat seulat näyttävät virheellisesti negatiivista, hänen uransa hoitojärjestelmässä ei pääse alkamaan. Otteissa esiintyvistä nuorista kahdella hoitajakso siinä yksikössä, jossa haastattelut tehtiin, oli lopussa, yhdellä keskivaiheessa ja yhdellä alkupuolella.

Otteessa 1 keskustellaan nuoren huumeiden käytön paljastumisesta ensimmäistä kertaa opettajalle ja vanhemmille⁴. Nuori ei kuvaa kiinnijäämistään ”huumeita käyttävän nuoren” näkökulmasta vaan osana koko koululuokkaa koskevaa tapahtumasarjaa.

OTE 1

- 1 H joo (1) no tota (2) no missä vaiheessa sun vanhemmat alko (.) epäillä jotain tai
2 kiinnittää siihen huomiota (1)
3 N no mä jäin (.) koulun seulas kiinni (.)
4 H teilloli koulussa seulat
5 N joo (.) ku mä olin semmosella XXluokalla (1) niinku (.) semmoses pienes luokas sillee
6 (.) mikä se nyt onkaan sellanen joku (.) tuki (1) opetus tai joku sellanen vastaava
7 H joo (.)
8 N kuitenkin sit siinä (1) otettiin seulat meiltä (1) niin (1)
9 melkein koko luokal oli positiiviset ja hhh[hh (naurahdus)
10 H [hhh (naurahdus) just
11 N paitsi yhdellä (1) ei siel ollu ku joku (.) seittämän nuorta (.) tai kuus (.) niin kuitenkin niin (.) mitenkähän oisko se ollu kasilla tai ysillä (.) kasil varmaan (.)
12
13 H joo
14 N joo kasilla (1)
15 H eli ne (.) osas vissiin sit epäillä että teillon [käyttö
16 N [joo vissiinki
17 H joo (.) mut et tota (.) ei ne saa tehdä vai siis suostuutteks te vapaachtosesti menee niihin seuloihin eihän niillä oo lupa tehdä sitä väkisin (.)
18
19 N no ei me tietty sitä (.)
20 H just
21 N no yks kaveri ei kyl menny ni ei se sit joutunu menee sillee ees sanottu siit mitään
18 H joo
19 N ei sitä voinu tietää ku yhtäkkii vaa (.) opettaja tuli sanoo et
20 mennäämpäs käymää tuolla ni (.) sit mentiin sinne terkkarille ja hhh (.) ei siit kehannu lähtee menemäänkään ku (1) sit ne ois alkanu epäillä

³Diskurssianalyysi määrittellään kielenkäyttöä ja muuta merkitysvälitteistä toimintaa tutkivaksi teoreettiseksi viitekehyykseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Diskurssianalyttisessä tutkimustavassa kiinnostus kohdistuu ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja puhe ymmärretään sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 10; Potter & Wetherell 1987, 6–8; Wood & Kroger 2000.)

⁴Lyhenne H tarkoittaa haastattelijaa ja N nuorta. Sulkeet tarkoittavat taukoa ja niiden sisällä oleva luku kertoo tauon pituuden sekunteina. Hyvin lyhyt tauko on merkattu pisteellä. Tyhjät sulkeet ilmaisevat epäselväksi jäänyttä puhetta. Hakasulut ilmaisevat selvästi havaittavan päällekkäispuheen alkamiskohtia ja hhh-merkintä pitkää uloshengitystä tai erikseen niin mainittaessa naurahdusta.

Ote alkaa kysymyksellä siitä, milloin nuoren vanhemmat alkoivat epäillä nuoren käyttävän huumeita. Nuori vastaa käyttönsä paljastuneen koulussa otetussa huumetestissä (rivi 3). Seulaan joutumisen merkityksellistyminen kiinnijäämiseksi jostain laittomasta tai väärästä teosta näyttäytyy sekä nuorelle että haastattelijalle selvänä asiana, jonka sisältöä ei tarvitse erikseen selittää. Sen sijaan huomio kiinnittyy haastattelijan aloitteesta paikkaan, jossa seula otettiin (rivi 4). Nuori tulkitsee haastattelijan puheenvuoron seulojen ottamisen paikasta vaativan lisäselvitystä (ks. Heritage 1996, 244–245) ja selventää seulan ottamista koulussa sillä, että hän kävi koulua erityisluokalla, jossa oli vain vähän oppilaita (rivit 5–6).

Nuori samastuu kertomustaan jatkaessa osaksi koululuokkansa oppilaita ”sit siinä (1) otettiin seulat *meiltä*” (rivi 8). Hän kertoo melkein koko luokan jääneen kiinni käytöstä, jolloin hänen itsensä kiinnijääminen ei näyttäydy poikkeavana vaan ennemminkin koomisena asiana. Haastattelija tukee asian määrittymistä hauskaksi yhtymällä nuoren nauruun (rivi 10). Tulkitseen naurun funktioksi (rivit 9–10) tässä sekä ”huvittavan näkökulman jakamisen” (Haakana 2001, 157) että nuoren normaaliuden korostamisen. Nuoren epäoikeavuutta luokkansa muista oppilaista tuotetaan loppukeskustelun ajan siten, että käsittelyn kohteena eivät ole nuorelle tapahtuneet asiat ja kokemukset vaan koko luokan tapahtumat: ”ne osas vissiin epäillä et *teillon* käyttö” (rivi 15), ”suostuitteks *te* vapaaehtoisesti” (rivi 17), ”ei *me* tietetty sitä” (rivi 19), ”sit *mentiin* sinne terkkarille” (rivi 20).

Nuori määrittäytyy – haastattelijan voimakkaalla avustuksella – osaksi oikeuksistaan tietämätöntä koululuokkaa, jonka opettajat vievät yllättäen terveydenhoitajalle ja joka ei kehtaa vastustaa epäilyksi tulemisen pelossa opettajien ja terveydenhoitajan toimintaa. Tietämättömän identiteetin korostamisen (rivi 19) nuoren puheessa voi tulkita myös puolustuksena ”hölhmöksi” määrittymistä vastaan; pähteiden käytön jatkamista haluavan nuoren näkökulmasta katsottuna olisi epäviisasta mennä vapaaehtoisesti testattavaksi, jos tietää jäävänsä kiinni. Opettajan koko luokkaan kohdistama voimakas kontrolli ei näyttäydy nuoren kertomuksessa hyvänä tai pahana asiana, vaan tapahtumat etenevät melko neutraalisti. Seulan positiivisuuden merkitystä eli sitä, että nuori on käyttänyt huumausaineita, ei pureta auki otteen missään vaiheessa. Haastattelija muuttaa positiiv-

visesta seulasta puhumisen ”käytöksi” (rivi 15), mutta puhe kääntyy nuoren lyhyen, osittain haastattelijan päälle puhutun vastauksen ”joo vissiin ki” (rivi 16) jälkeen taas haastattelijan puheenvuorossa (rivit 17–18) seulojen ottamiseen.

Seuloista puhuminen ja puheen sijoittuminen kouluun tapahtuvat otteessa nuoren aloitteesta, mutta keskustelun säilyminen koulussa on vahvasti haastattelijan ylläpitämää (rivit 4 ja 15, 17–18). Nuori ei vastusta puheenaiheen säilymistä kouluympäristössä eikä pyri siirtämään sitä muualle. Nuori tarttuukin otteen useimmissa kohdissa haastattelijan hänelle tarjoamiin puheenaiheisiin, kuten haastateltavan voi haastattelussa olettaa tekevänkin. Huumeiden käytöstä seulatulosten aiheuttajana tai käyttöön liittyvistä epäilyistä nuori ei kuitenkaan lähde puhumaan, vaan keskeyttää haastattelijan aloitteen suunnata puhetta näihin asioihin (rivit 15–16).

Myös otteessa 2 keskustellaan nuoren ensimmäisestä kiinnijäämisestä, joka tapahtuu positiivisen seulatuloksen välityksellä. Kiinnijääminen sijoittuu tässä otteessa avohuollon toimipisteseen, jonne nuoren vanhemmat ovat vieneet nuoren testattavaksi epäilyään tätä käytöstä.

OTE 2

- 1 H mimmonen se oli se tilanne sitte ku (.) sut vietiin ekan kerran hoitoon tai kun tähän
 2 asiaan puututtiin ja joku muu puuttu siihen
 3 N *mä menin eka (.) seuloihi sillo mä olin iha piri-päissäni ja sit mä oli sit vaan et*
 4 *joo emmä kumminkaan kiinni jää ku mä olin iha sekasi (.) jotain ihme kuvitelmii (.)*
 5 *sitte seuraavana päivänä ne (.) kävin psykiatril me mentiin semmoseen*
 6 *perhetapaamiseen sinne sit mä aattelin et ne seulat ei oo vielä saapunu*
 7 *mut ne olik saapunu (1) eli se (.) se tilanne oli sillai et mun vanhemmat meni sit*
 8 *ihan shokkiin ja sillai (.) sit ne (.) ajatteli et nyt (.) nyt psykiatri siirtää mut*
 9 *jonnekki hoitoon kurvissa ei ollu paikkoi ne vei XX:ään (sairaalan nimi) sit (.)*
 (pari riviä kyseiseen sairaalaan liittyvää selostusta)
 10 H joo no miks sä menit sinne (.) seuloihin haluksiks ite niinku (.)
 11 N *(kuiskaten itseironisesti) ei ku mä kuvittelin et mä näytän mun vanhemmille etten*
 12 *mä käytä huumeita eikä se varmaan näy ku o just (.) vetäny samana päivänä ei*
 13 *suinkaan näy mä olin iha sekasi kuvittelin (.)*
 14 H no miks sulla oli tarve näyttää sun vanhemmille et sä et vedä
 15 et oliksi niillä jotain epäilyksiä
 16 N *oli (.) ei se muuten se (.) (.) sen takii mut vie ne vei mut seuloihin ku mä olin (.)*
 17 *vetäny vähä liikaa heroiniin*

Haastattelija pyytää nuorta kuvailemaan tilannet-

ta, jossa tämän päihteen käyttöön puututtiin muiden taholta (rivit 1–2). Nuori kertoo menneensä seuloihin päihteen vaikutuksen alaisena luullen, ettei käyttö tule testissä esiin (rivi 3–4). Nuoren puheessa seuloissa käymisen tarkoitus on joko kiinnijääminen tai selviytyminen ilman kiinnijäämistä. Oman toimintansa hän määrittelee harkituksi – nimenomaan kiinnijäämisen suhteen (rivit 3–4) – tosin jälkepäin ajateltuna ei kovinkaan järkeväksi – edelleen kiinnijäämisen suhteen (rivi 4).

Tilanne jatkuu kuvauksella perhetapaamisesta psykiatrin vastaanotolla, jossa nuori määrittelee tehneensä jälleen seuloihin liittyvän virhearvion: ”mä aattelin et ne seulat ei oo vielä saapunu mut ne oliko saapunu” (rivit 6–7). Perhetapaamisessa seulat näyttävät pääosaa ja mukanaolijoiden reaktiot sekä nuoren tulevaisuus riippuvat seulojen tuloksista (rivit 5–9). Vanhemmat määrittyvät voimattomiksi ja avuttomiksi positiivisten seulatulosten edessä: ”mun vanhemmat meni sit iha shokkiin” (rivit 7–8). Sen sijaan psykiatri näyttäytyy tilanteen hallitsijana, ja psykiatrin päätös nuoren hoitoon siirtämisestä tapahtuu vanhemmilta ja nuorelta kysymättä (rivit 8–9). Nuori määrittelee otteen alussa itsensä omasta tahdostaan toimivaksi subjektiksi, joka meni itse seuloihin (rivi 3). Perheistunnon päättymistä kuvatesaan nuori vanhempineen asettautuu kuitenkin toisten määräysvallan objektiksi, kun positiiviset testitulokset oikeuttavat viranomaisten puuttumisen nuoren elämään.

Haastattelija jatkaa tilannetta kysymällä, miksi nuori alun perin meni seuloihin (rivi 10). Nuori pitää aluksi kiinni selityksestään, jonka mukaan hän meni omasta halustaan seuloihin todistaakseen päihteettömyytensä (rivit 11–12). Kun haastattelija vaatii asiaan lisäselvitystä (rivi 14), nuori kääntää päälaelleen aikaisemman selityksensä, ja tilanne määrittyykin sellaiseksi, jossa nuori on viety liian heroiiniin käytön takia testeihin (rivit 16–17).

Toisin kuin otteessa 1 otteen 2 nuori arvioi omaa toimintaansa ja sen järkevyyttä sekä esittää tulkintoja omasta voinnistaan: ”mä olin iha piri-päissäni” (rivi 3), ”mä olin iha sekasi” (rivi 4), ”mä kuvittelin et mä näytän mun vanhemmille” (rivi 11), ”mä olin (.) vetäny vähä liikaa heroiiniin” (rivit 16–17). Samalla hän puhuu avoimesti päihteen käytöstään ja määrittelee positiivisten seulatulosten johtuvan huumeiden käytöstä. Seulat määrittyvät kautta linjan nuoren puheessa huu-

meiden käytön testimenetelmäksi ja testissä kiinnijäämisestä seuraa toimenpiteiden kohteeksi joutuminen. Näiden toimenpiteiden oikeutusta nuori ei kiistä.

Haastattelijan vaikutus nuoren seuloja koskevaan puheeseen näyttää otteessa 2 pienemmältä kuin otteessa 1. Otteessa 2 nuoren puheenvuorot ovat huomattavasti pidempiä ja hän kuvailee tapahtumia yksityiskohtaisemmin kuin otteen 1 nuori. Haastattelija asettaa ensimmäisellä kysymyksellään (rivit 1–2) puheen kontekstiksi tilanteen, jossa nuoren huumeiden käyttöön puututtiin ensimmäistä kertaa. Nuori kuitenkin itse valitsee kerronnan aloituskohdaksi juuri seuloissa käymisen ja määrittelee seulojen roolin merkittäväksi hänen hoitouransa käynnistymisen suhteen.

Myös otteessa 3 nuoren kiinnijäämisestä aletaan puhua haastattelijan aloitteesta, mutta seuloista puhuminen ja seulojen merkitysten määrittely tapahtuvat nuoren aloitteesta. Seuloihin joutumisen syyksi hahmottuu nuoren ilmiselvä kannabiksen polttaminen, mutta käytön jatkumisella ja useilla positiivisilla seulatuloksilla ei näytä olevan mitään tekemistä toistensa kanssa.

OTE 3

- 1 H kuka siihen puuttu ensimmäisenä tai mis vaiheessa se meni niinku joittenkin
- 2 vanhempien tai viranomaisten tietoon (2)
- 3 N *yyym (1) kai ne vanhemmat oli jo jonkun aikaa sitä epäilly mut miks (.) me syötiin semmosii pillereitä niin sit me oltiin vähä sekasi niin sit me jäätin kii siitä ybe*
- 4 *kaverin kaa yhtä aikaa (1)*
- 5 H eli jätite kiinni kelle
- 6 N *no sen kaverin mutsille (1)*
- 7 H no miten se reagoi siihen
- 8 N *emmää muista*
- 9 H hhhjoo no se ilmotti sit sun vanhemmille ja
- 10 N *joo (1)*
- 11 H no mitä mitä sit sun vanhemmat
- 12 N *no ei siihen mitenkään erityisemmin suhtautunu*
- 13 H ei mitenkään
- 14 N *niin no ensin (.) varmaan pariin viikkoon nei sanonu siit mitään vaik ne tiesi et mä*
- 15 *poltan kyllä ihan kotona (1) sit piti mennä jonnekin seuloihin (1) piti kyydä*
- 16 *seuloissa ja sit ku nei muuttunu negatiivisiks niin sit ilmeisesti tuln tänne*

Nuori kertoo vanhempiensa epäilleen nuoren käyttävän päihhteitä, mutta varsinainen kiinnijääminen oli johtunut nuoren ja hänen kaverinsa sekavasta käyttäytymisestä päihteen vaikutuksen alaisena (rivit 3–5). Nuori kuvailee sekä kaverinsa äidin että omien vanhempiensa suhtautumista käytön paljastumiseen epämääräisesti: ”emmää

muista” (rivi 9), ”no ei siihen mitenkään erityisemmin suhtautunu” (rivi 13). Käyttö jatkui kiinnijäämisen jälkeen vanhempien silmien alla kotona, kunnes nuori viedään seuloihin (rivit 15–16). Vaikka nuori on jäänyt kiinni käytöstä jo aikaisemmin, hän joutuu toimenpiteiden kohteeksi vasta positiivisten seulatulosten jälkeen (rivit 16–17).

Nuori määrittelee laitoshoitoon joutumisensa syyksi sen, etteivät seulat muuttuneet negatiivisiksi. Nuori kuvailee kyllä myös omaa toimintaansa ja vointiaan otteen alussa kiinnijäämiseen liittyen: ”me syötiin semmosii pillereitä niin sit me oltiin vähä sekasi” (rivit 3–4). Mutta pillerien syönti ja sekavuus eivät liity hoidon alkamiseen. Kaverin äidin sekä nuoren omien vanhempien toiminta näyttävät vähemmän merkittäviltä kuin seulatulokset. Laitoshoitopäätöksen ilmeisesti tehneeseen lääkäriin tai sosiaalityöntekijään nuori ei viittaa lainkaan. Ainoastaan positiiviset seulatulokset vaikuttavat uran alkamiseen hoitojärjestelmässä.

Otteessa 4 keskustellaan siitä, miksi nuori ei jäänyt kiinni käytöstä. Ote on leikattu kohdasta, jossa on juuri tullut esiin, että nuori oli käyttänyt huumeita vapaa-ajan lisäksi myös koulun oppitunneilla. Seulat toimivat tässäkin otteessa kiinnijäämisen välineenä, mutta väline itse osoittautuu epäluotettavaksi. Kun aikaisemmissa otteissa positiiviset seulatulokset ovat sinetöineet nuoren kiinnijäämisen huumeiden käytöstä ja käynnistäneet ”huumenuoren uran”, niin tässä otteessa negatiiviset seulatulokset ovat esteenä uran käynnistymiselle.

OTE 4

- 1 H no mite eiks ne huomannu sitä vai (.) vai niinku olikse kaikkien tiedossa
 2 et sä käytät vai
 3 N *kyl kaikki ties et mä käytän mutku mua ei saatu koskaan kiinni siitä (.)
 4 koska seulat näytti aina puhdasta*
 5 H no miten sä teit sen huijasit (.)
 6 N *mä en tiedä mikä niissä seuloissa oli vikana (.)
 7 nei näyttäny vaa (.)*
 7 H joo (1)
 8 N *meni luottamus noihin seuloihin (.)*

Nuori kertoo, että hänen päihteiden käyttönsä oli yleisesti tiedossa, mutta sitä ei voitu todistaa, koska seulatulokset olivat virheellisesti negatiiviset (rivit 3–4). Huumeiden käyttö näyttäytyy asiana, josta täytyy jäädä todistettavasti kiinni, ennen kuin siihen voidaan kontrolli- (tai hoito)toimenpitein puuttua. Seulojen otto sinänsä on jo inter-

ventio nuoren käyttöön, mutta tässä sillä ei näytä olevan mitään vaikutusta nuoren tilanteeseen. Myös haastatteli ja pitää testejä luotettavana todistusaineistona ja epäilee väärien tulosten johtuneen siitä, että nuori olisi manipuloinut näyttöä (rivi 5). Nuori kieltää epärehellisyytensä testien annossa ja määrittelee sen sijaan testit viallisiksi (rivi 6). Testien viallisuutta ja samalla omaa rehellisyyttään nuori korostaa vielä määrittelemällä seulat joksikin sellaiseksi, johon hän on ennen luottanut mutta jonka luotettavuuteen hän on nyt pettynyt (rivi 8).

Otteessa 4, samoin kuin otteessa 3, muiden ihmisten tieto siitä, että nuori käyttää päihteitä, ei riitä voimakkaiden toimenpiteiden käynnistämiseen. Vasta positiivinen seulatulos – tai (otteessa 3) usea positiivinen tulos – ikään kuin oikeuttaa niin voimakkaan kontrollin käytön, että nuori voidaan vastoin hänen tahtoaankin sijoittaa hoitoon. Myös otteissa 1 ja 2 pelkät vanhempien tai opettajan havainnot nuoren huumeiden käytöstä ilman seulatuloksia eivät ole tarpeeksi legitimejä hoidon tarpeen määrittelijöitä.

Kaikki otteiden 1–4 nuoret kuvasivat joutuneensa seuloihin jonkin muun osapuolen epäilyksen tuloksena ja seulan antaminen merkitsi mahdollisuutta jäädä kiinni tai (otteessa 2) todistaa syyttömyyttään. Kukaan ei mennyt huume-testeihin vapaaehtoisesti päästäkseen hoitoon tai määrittele seulatuloksista aiheutuneiden toimenpiteiden tukeneen omia tavoitteitaan. ”Huume- nuoren ura” hoitojärjestelmässä käynnistyykin näissä otteissa esiintyvien nuorten puheessa epäilyn, kiinnijäämisen ja kontrollin merkeissä toisin kuin esimerkiksi Mikko Tammisen (2000) tutkimissa täysi-ikäisten päihteidenkäyttäjien kertomuksissa, joissa korostuu käyttäjän oma päätös lopettaa päihteiden käyttö ja hoito- tai raitistumisura käynnistyy oman halun tuloksena. Myös omissa haastatteluissani oli muutamia esimerkkejä hoitouran aloituksista, joissa nuori oli itse aloitteentekijänä avun hakemisen ja hoitoon pääsemisen suhteen. Näiden kertomusten yhteydessä huumeitestejä ei mainittu lainkaan.

Huolimatta kontrollin kohteeksi joutumisesta nuoret eivät erityisesti kritisoi epäilyn ja kontrollin harjoittajia – opettajaa, terveydenhoitajaa, vanhempia tai psykiatria –, eivätkä seuloihin joutuminen ja kiinnijääminen sinänsä määrity pahaksi asiaksi. Ainoastaan otteen 4 nuori, joka ei jäänyt seulassa kiinni, vaikka oli käyttänyt huumeita, kritisoi seuloja epäluotettaviksi.

Ura laitoksessa – seulatulokset suunnan määrittelijöinä

Otteet 5–7 sijoittuvat kiinnijäämisen jälkeiseen aikaan, jolloin nuoret ovat laitoshoidossa. Haastatteluhetkellä kyseisistä nuorista yhden hoito oli lopussa, yhden keskivaiheessa ja yhden alussa. Huumehoitoyksikön asiakkuuden myötä nuoret ovat saaneet legitimiin huumenuoren statuksen ja ovat jatkuvasti epäiltynä käytön jatkumisesta. Hoitoprosessi alkaa yksikön toimintakuvauksen mukaan kahden viikon mittaisella ”sisäjäksellä”, jonka aikana yksiköstä ei poistuta ilman hoitohenkilökunnan seuraa. Tämän jälkeen nuoret pääsevät yleensä viikonloppuisin kotilomille. Seuraavissa otteissa seuloista puhuminen liittyy tilanteeseen, jossa nuori on ollut joko kotilomalla tai ”hatkassa” eli poistunut yksiköstä luvottomasti.

Otteessa 5 puhe seuloista kohdistuu viikonloppulomien viettoon ja lomien luvattomaan venymiseen. Seuloilla nuori viittaa hoitoyksikössä loman jälkeen otettaviin testeihin. Seulatulokset määrittävät nuoren itsensä sijaan toiminnan subjektiksi ja nuorelle tapahtuvat asiat määrittävät seuraukseksi seulojen käyttäytymisestä kuten otteessa 3.

OTE 5

- 1 H mitä sä tarkotat et sun mutsi ei ottanu sua et se ei halunnu sua [lomille
2 N *[nii (.) nii ku mä*
3 *välil si jääädä ku mäo mä en oo tullu takasin sielt lomilta et mä oon jäänny sit vaan*
4 *jonneki (1) sit mä oon tullu poliisin kyydis takasi (.)*
5 H joo (1)
6 N *ja sit ku sielt on aina tullu positiivinen seula yleensä mukana (1)*
7 H joo (1) eli sullon ollu nää lomat vähä sit semmoset et sä vähä niinku repsahtanu
8 N *yym (3)*
9 H mites nyt sitte viim sä oot vissiin ollu täällä jo pisemmän aikaa (1)
10 N *no mä oon ollu täällä joku (1) varmaan viis kuukautta tai neljä kuukautta*
11 H joo no onks tos niinku tapahtunu sit jotain muutosta
12 N *no on täs sillee et (1) et ei mul ihan joka kerta oo tullu sitä positiivista seulaa (2) ja sit ku mul on just (.) just siibe yhteen vaiheeseen tota (1) mul meni aina hermot sit*
13 *tota (.) nykysi mul ei mee nii helposti hermot ku viel siihen aikaa*

Otte alkaa keskeltä nuoren kertomusta kotilomien vietosta ja siitä, ettei hänen äitinsä halunnut enää ottaa häntä kotiin. Syyksi nuori määrittelee sen, ettei hän ole viettänyt loma-aikaa kotonaan vaan jossain muualla, mistä poliisi on hakenut hänet

takaisin hoitoon (rivit 3–4). Toisena syynä nuori mainitsee seulojen positiivisuuden lomilta paluun jälkeen (rivi 6). Syytä positiiviseen seulaan hän ei määrittele. Nuoren kuvailun omasta toiminnastaan ja positiivisista seuloista voi tulkita tässä haastattelijalle suunnatuksi äidin toiminnan puolusteluksi. Haastattelijan pyyntö selittää äidin toimintaa (rivi 1) ikään kuin kutsuu nuorta määrittelemään jokin tarinan henkilöistä tai tapahtumista ”syyppääksi” siihen, ettei äiti halua lastaan kotiin.

Haastattelija tulkitsee nuoren selostuksen ”sielt on aina tullu positiivinen seula yleensä mukana” (rivi 6) repsahtamiseksi (rivi 7). Toisin kuin nuoren omassa määritelmässä, jossa positiivinen seula vain tulee ilman mitään syytä, haastattelija määrittelee seulan positiivisuuden johtuvan nuoren omasta toiminnasta eli käytön jatkumisesta. Nuori ohittaa haastattelijan tekemän tulkinnan repsahtamisesta minimipalautteella ”yym” (rivi 8), eikä jatka aiheen käsittelyä, vaikka haastattelija sitä häneltä ilmeisesti pitkän, 3 sekuntia kestävä tauon aikana odottaa.

Uuden aiheen aloittavassa kysymyksessä ”sä oot vissiin ollu täällä jo pisemmän aikaa” (rivi 9) ja jatkokysymyksessä ”no onks tos niinku tapahtunu sit jotain muutosta” (rivi 11) haastattelija tarjoaa nuorelle mahdollisuuden määritellä nykytilanne uudelleen (ks. Suoninen 2000, 82–83). Nuori tarttuuikin tarjoukseen mutta jälleen seuloista puhumisen kautta erottaen positiiviset seulatulokset omasta päihteiden käytöstään: ”ei mul ihan joka kerta oo tullu sitä positiivista seulaa” (rivi 12). Huomattavan 2 sekunnin tauon jälkeen nuori esittää vielä toisen eron nykytilan ja menneisyyden välillä: ”just siibe yhteen vaiheeseen tota (1) mul meni aina hermot sit tota (.) nykysi mul ei mee nii helposti hermot ku viel siihen aikaa” (rivit 13–14). Samalla hän analysoi otteessa ensimmäisen kerran omaa toimintaansa ja määrittelee voivansa haastatteluhetkellä paremmin kuin joskus aikaisemmin.

Hermojen paranemisen voi ymmärtää nuoren puheessa myös selitykseksi positiivisten seulatulosten vähentymiselle, vaikka hän ei suoraan liitä määrittelemiään muutoksia toisiinsa. Varsinaisesta välittömästä positiivisten seulatulosten vähentymisen syytä eli huumeiden käytön vähenemisestä nuori ei kuitenkaan puhu mitään.

Otteessa 6 nuori kertoo luvattoman poissaolon aikana tapahtuneesta päihteiden käytöstään ja seulatuloksista hoitoyksikköön paluun jälkeen.

Seulat toimivat tässä otteessa informaation tuojana nuorelle itselleen siitä, mitä päihteitä nuori on tietämättään käyttänyt.

OTE 6

- 1 H näitten lomien aikaan täältä ni o niin tota oot-sä ollu sit kokonaan niinku irrallaan
 2 niistä kavereista vai vai (.) vai tota ook ooksää myös käyttäny
 3 N *no mä oon käyttäny nytte lomien aikana sillee mä otin (1) mä oon kai nyt*
 4 *yhen kerran käytn sillee lääkkeitä et mä otin niit yliannostuksen niin mä jouduin*
 5 *sairaalaan (.) enmä niinku taballaan ottanu mut (.) käytn sellasii lääkkeitä mitä mä en oo ennen käyttäny mut sit mä otin niit vahingos liikaa ni*
 7 H joo
 8 N *sitte mä oon sit täält kaks kertaa ottanu hatkat ku mua on alkanu viuttaa olla täällä*
 9 *ku mä olin sisäviikolla ni sit mä oon käyttäny ku mä oon ollu hatkassa*
 10 H joo miten pitkä aika siitä on nyt ku sä oot viimeks käyttäny
 11 N *eemä siitei oo hirveen pitkää et niinku kaks viikoo*
 12 H joo
 13 N *sillei mä olin hatkassa sillo ja (.) mun piti vaan polttaa sillee yhet paukut ja sitte*
 14 *nyt vast tääl tuliki sit ilmi et siin (.) oli heroiniin siin (.)*
 15 H ni et sä et niinku tienny [ite sitä
 16 N *lyym (.) meiloli vaan Jaana ku mä lähin ton Jaanan kaa*
 17 *yhessä niin meilloli kummallaki vaan tota (.) opiaatit seulas positiviiset*

Otteen aloittava haastattelijan kysymys tarjoaa kaksi eri vastausvaihtoehtoa (rivit 1–2), jotka voi nähdä myös toisensa poissulkeviksi. Irrallaan oloon kavereista liittyy implisiittisesti käyttämättömyys ja kavereiden kanssa olemiseen liittyy oletus käyttämisestä. Nuori poimii kysymyksistä jälkimmäisen ja selittää yhden lomakerran kuvailun kautta viimeaikaista käyttöönsä (rivit 3–6). Yliannostuksen takia sairaalaan joutumisen nuori määrittelee johtuneen tietämättömydestään, joka liittyy uuden päihteen kokeilemiseen (rivit 5–6).

Nuori kertoo käyttöä olleen myös muutamien luvattomien poissaolojen aikana. Syyksi luvattomille poistumisille hän määrittelee sisäviikosta johtuneen ”vitutuksen” (rivit 8–9). Haastattelija tarkentaa aikaisempaa käyttöä koskevaa kysymystään (rivi 2) pyytämällä nuorta kertomaan viimeksi sattuneesta käyttökerrastaan (rivi 10). Nuori vastaa käyttäneensä viimeksi aineita olleessaan erään toisen hoitoyksikön asiakkaan, Jaanan (nimi muutettu), kanssa (rivit 13 ja 16–17) luvatta poissa yksiköstä. Nuori kertoo aikomuksenaan olleen tällöin vain kannabiksen polttaminen: ”mun

piti vaan polttaa sillee yhet paukut” (rivi 13). Mutta molempien nuorten seulatuloksista oli selvinnyt nuorelle itselleenkin yllätyksenä, että käytetty aine oli ollut opiaatteihin kuuluva heroini (rivit 14 ja 17).

Nuori ja hänen kaverinsa määrittyvät nuoren kertomuksessa huumeiden käyttäjiksi, jotka tietävät joidenkin aineiden vaikutukset mutta ovat joidenkin aineiden suhteen noviiseja, joille sattuu kokemattomuudesta johtuen vahinkoja. Seulat näyttävät luotettavana päihteiden käytön mitarina, jonka informaatioarvoa nuori ei lähde kiistämään: ”tääl tuliki sit ilmi” (rivi 14). Koska seulatulokset, jotka toivat esiin heroinin käytön, ja nuoren aikomukset, eli kannabiksen polttaminen, osoittautuvat ristiriitaisiksi, nuori määrittelee oman toimintansa vahingoksi sen sijaan, että kiistäisi seulatulokset.

Otteessa 7 puhe seuloista liittyy myös lomalta palaamiseen. Seulatulokset eivät tässä otteessa tule esiin, sillä nuori ei kyseisessä tilanteessa saanut kertomuksensa mukaan yrityksistään huolimatta annettua seulaa. Puhe seuloista alkaa haastattelijan aloitteesta tilanteessa, jossa haastattelija pyrkii vahvistamaan nuoren tarinan paikkansapitävyttä tiedustelemalla seulatuloksia.

OTE 7

- 1 H nii tapaat sää sit ku sää oot täältä lomilla ni taapaaksä näitä kavereita kumminki
 2 N *tota mäo mä kerran oon käynyt nyt niinku viikonloppulomilla ja mä sillon kävi*
 3 *pyörähtää ihan keskustassa (.) ja tota ni (.) kyllä mä sitte näin siellä kaikkee semmosii tuttuja (.) et (.) et sitä hommaa niinku tehtiin periaatteessa niin koko ajan et siinoli*
 4 *säättö päällä ja [mä kuulin koko ajan*
 5 *lyym*
 6 H *mut sit mun ei tehny siin vaibeessa mieli ollenkaan*
 7 N *lyym*
 8 H *yym*
 9 N *et se oli niinku (.) mä pidin sitä hirveen hyvänä sillee et sitte ei sortunu vaik niinku (.)*
 10 *sitä juttuu tehtiin ihan siin sun nenän edessä (.)*
 11 H just
 12 N *ni sit niinku tuli hirveen hyvä mieli siitä et pysty olee [(.)*
 13 H [just et sul oli negatiiviset
 14 seulat ku sä [(.)
 15 N *[tota (.) itseasias mähb enhb saanu lähtöseulaa annettu mut negatiiviset*
 16 *ois ollu et [*
 17 H [joo (.)
 18 N *ku ei saanu keittää kahvii ja sillee (.)*
 19 H just
 20 N *vähä hankalaa viel toi seulan anto*

Otteen alussa keskustellaan huumeita käyttävien kavereiden tapaamisesta viikonloppulomien aika-

na. Nuori kertoo tavanneensa kavereitaan edellisellä lomallaan ja kuvailee kavereidensa päihteiden käyttöä (rivit 4–5). Nuori kertoo kuitenkin olleensa itse käyttämättä, vaikka käyttöä hänen ympärillään tapahtuikin. Huumeista pidättäytymisen käyttävien kavereiden kesellä määrittäyty nuoren puheessa onnistumiseksi välttää kiusaus (rivi 9) ja positiivisen tunnetilan tuojaksi (rivi 12).

Haastattelija keskeyttää nuoren kuvailun hyvästä olotilasta viikonlopun tapahtumia tarkistavalla kysymyksellä ”et sul oli negatiiviset seulat ku sä” (rivit 13–14). Kysymyksen voi nähdä samanaikaisesti sekä nuoren tarinaan kohdistuvana epäilynä että myös tarjouksena, jonka avulla nuori voisi vielä vahvistaa kertomuksensa paikkansa pitävyyden. Nuori ei vastaa tarjoukseen vahvistamalla seulatulosten olleen tarinan todenperäisyyttä tukevat eli negatiiviset vaan tuo esiin uuden tiedon, joka voi kyseenalaistaa kertomuksen uskottavuuden: ”tota (.) itseasiassa mähh enhh saanu lähtöseulaa annettu mut negatiiviset ois ollu” (rivit 15–16). Nuoren vastaus sisältää voimakkaan puolustautumisen mahdollisia uusia epäilyksiä vastaan jo ennen, kuin niitä ehditään esittää: ”mut negatiiviset ois ollu”, ”ku ei saanu keittää kahvii ja sillee”, ”vähä hankalaa viel toi seulan anto” (rivit 15–16, 18 ja 20). Seulojen antamatta jäämisen syyksi hahmottuvat näytteen antoa helpottavan kahvin juonin kieltäminen hoitohenkilökunnan taholta sekä nuoren kokemattomuus seulan antamisessa.

Seulatulokset määrittäytyvät otteessa 7 puuttuvaksi todistusaineistoksi nuoren päihteettömyydestä. Aloitteentekijänä seulojen tällaiselle määrittelylle toimii haastattelija. Nuori kuitenkin hyväksyy seulojen konstruoimisen päihteettömyyden todistusaineistoksi ja jatkaa tätä konstruktiota ylläpitävää puhetta koko loppuepisodin ajan. Mikäli nuori olisi saanut seulat annettua ja todistusaineisto olisi olemassa, seulat toimisivat nuoren kertomuksen tukijana. Ilman todistusaineistoa nuoren tarina määrittäyty nuoren omassa puheessa kyseenalaiseksi, selityksiä ja puolusteluja vaativaksi.

Epäilyksenalaisuus ja kontrollin kohteena oleminen jatkuvat ”huumenuoren uralla” vielä uran käynnistymisen jälkeenkin laitushoitojakson edetessä, tosin seulat saavat myös uusia, uran käynnistymisvaiheesta poikkeavia merkityksiä. Seulat eivät toimi enää ensisijaisesti kiinnijäämisen tai kontrollitoimenpiteiden legitimoiminnin välineenä, vaan seulatulokset ohjaavat lomien viettoa, välittävät informaatiota käytetyistä aineista ja toimivat

(puuttuvana) todistusaineistona päihteettömyydestä. Varsinaisesti hoidon välineeksi tai nuoren raitistumisen tueksi seulat eivät määrity yhdessäkään otteessa.

Suuntana uran päättymisen – seulat todisteena ja tuen välineenä

Otteissa 8 ja 9 nuorten puhe seuloista liittyy huumeiden käytön lopettamiseen ja ”huumenuoren uran” päättymiseen, tosin seulojen saamat merkitykset poikkeavat toisistaan. Kyseisistä nuorista toisella hoito oli haastatteluhetkellä päättymässä ja toisen loppupuolella. Molemmissa otteissa nuoret itse konstruoivat oman elämänsä toimijoiksi, ja aikaisemmista otteista poiketen muita toimijoita ei esiinny.

OTE 8

- 1 H no mite onksua niinku koskaan kaduttanu se että (.) sä otit ensimmäisen kerran
- 2 aineita (1)
- 3 N *hhhh (syvä uloshengitys) emmä oikeen tiää (.) kyl kyl mä ajattelen joskus (1)*
- 4 H haluaisitsä niinku lopettaa (.) kokonaan aineitten käytön (.)
- 5 N *no itse asiassa mä oon täyttänny sen aika hyvin ainakin alkuun sillee (.) mullon tääl puhuaat seulat (.)*
- 6 joo
- 7 joo
- 8 N *tai oon mä nyt ryypiskelly noil lomil ja sillee jostain isipannu mut emmä oo mitään doupannu (.) tai sillee*
- 9

Haastattelija pyytää nuorta arvioimaan päihteiden käytön aloittamisen kannattavuutta nykytilanteesta käsin (rivit 1–2). Nuori myöntää hiukan epämääräisesti miettineensä asiaa mutta ei varsinaisesti lähde vastaamaan kysymykseen (rivi 3). Haastattelija muotoilee kysymyksen uudelleen konkreettisemmalla tavalla kysyen, haluaisiko nuori lopettaa päihteiden käytön (rivi 4). Nuori ei lähde määrittelemään haluaan tai haluttomuuttaan vaan osoittaa vastauksellaan (rivit 5–6) haastattelijan kysymyksen epärelevantiksi. Päihteiden käytön lopettaminen on jo tapahtunut ja seulat ovat olleet negatiivisia. Päihteiden käytön lopettaminen tarkentuu vielä nuoren jatkoselityksessä koskemaan ainoastaan huumeita muttei alkoholia (rivit 8–9).

Negatiiviset seulatulokset määrittäytyvät nuoren puheessa todisteeksi ei pelkästään halusta lopettaa aineiden käyttö vaan myös jo käynnistyneestä kuntoutumisesta. Nuori ei edes pyri määrittelemään itseään raitistumista tavoittelevaksi ilman todisteita. Haastattelijan voi tulkita määrittäytyvän nuoren vastauksessa nuoren kertomusta epäile-

väksi henkilökseksi, jonka voi vakuuttaa vain konkreettisen todistusaineiston eli seulatulosten avulla.

Otteesta 9 seulat sijoittuvat hoitoyksiköstä lähtemisen jälkeiseen tulevaisuuteen. Nuoren hoitajakso laitoksessa on päättymässä ja hän on palaa-massa takaisin kotiin. Seuloissa käynti hoidon päätyttyä määritetty kuntoutumisen tukivälineeksi, joka auttaa raittiina pysymisessä.

OTE 9

- 1 H must vähän niinku näyttää et sun asenne nyt on niinku se et toi on niinku mennyttä
- 2 elämää (.) oonks mä niinku oikeessa et ootsä niinku (.) päättäny nyt
- 3 lopettaa sen kokonaan vai
- 4 N oon (1) mut eihän sitä ikinä sit tiää
- 5 H niin
- 6 N kyl mä luulen et se o bbbh (.)
- 7 H joo (1) et sit tietysti tää tilanne muuttuu ku sä lähet täältä (.) kotiin ja
- 8 N nii muuttuu mut on mul seulat sit viel (1) vissiin puol vuotta (yskii)
- 9 H joo
- 10 N ja sit jossain jotain käyntejä

Haastattelija esittää arvion siitä, että nuoren huumeiden käyttö on päättymässä, ja pyytää nuorelta vahvistusta tulkinnalleen (rivit 1–3). Nuori vahvistaa tulkinnan mutta esittää pienen taun jälkeen epäilyjä omaa päätöstänsä kohtaan (rivit 4 ja 6). Haastattelija yhtyy nuoren epärointiin viittaamalla tilanteen muuttumiseen hoidon päätyttyä ja nuoren muutettua kotiin (rivi 7). Nuori myöntää muutoksen vaikuttavan tilanteeseen mutta perustelee mahdollista raittiina pysymistä sillä, että hoidon päättymisen jälkeenkin hän jatkaa seuloissa sekä jossain jatkohoidossa käymistä (rivit 8 ja 10).

Otteesta 9 poiketen otteen 9 nuori tuottaa itse itsensä omia päätöksiään epäileväenä. Vaikka haastattelijan tilanteen muuttumiseen liittyvän kommentin (rivi 7) voi nähdä myös epäilyn osoitukseksi, nuori toimii itse aloitteentekijänä epäilyn esiin nostamiselle heti ensimmäisessä puheenvuorossaan (rivi 4). Seulat eivät toimi siis ainoastaan jollekin muulle (haastattelijalle) suunnattuna todistusaineistona vaan hahmottuvat myös nuorelle itselleen kuntoutumisprosessin tukemisen välineeksi, jonka olemassaolo auttaa nuorta uskomaan omiin raitistumismahdollisuuksiinsa.

Myös ”huumenuoren uran” päättymisaikomuksiin liittyy siis epäilyä ja kontrollia, mutta epäily ei tule jostain ulkoapäin, vaan otteiden 8 ja 9 nuoret itse määrittelevät omat halunsa ja pyrkimyksensä epäilyttäväksi ja todisteita vaativiksi joko haastattelijan tai itsensä vakuuttamiseksi. Seu-

lat ulkoisen kontrollin välineenä ovat ikään kuin muuttuneet uran edetessä ja loppua lähestyttäessä sisäisen kontrollin ja uskottavuuden välineiksi. Tällöin seulojen merkityksissä tulee esiin myös tuen ulottuvuus.

Huumeitien tuottama evidenssi ja nuorten toimijuus

Seulojen merkitykset huumeita käyttävän nuoren hoitouralla vaihtelevat käsitellyissä aineisto-otteissa paljonkin. Jokaisessa uravaiheessa testit saavat suuren merkityksen, mutta kontrolli ja tuki ovat läsnä eri vaiheissa eri tavoin. Myös nuoren oman toiminnan merkitys suhteessa muiden toimintaan vaihtelee. Seulat, kuten myös ulkoapäin tuleva kontrolli, eivät näyttäyty nuorten puheessa hyvänä tai pahana, vaan niiden merkitykset ovat moniulotteisempia.

Seulojen saamien merkitysten vaihtelun miellän olevan sidoksissa haastattelun kulkuun siten, että haastattelija määrittelee kysymyksillään käsiteltävien asioiden kontekstin. Nuoret puolestaan asettavat seulat kontekstin sisällöksi. Tämän jälkeen kertomus, jonka osana seulat toimivat, tarkentuu nuoren ja haastattelijan välisen vuorovaikutuksen myötä (ks. Jokinen 2000, 131–132).

Haastattelijan kysymykset, joihin vastatessaan nuori mainitsee seulat, koskivat ensimmäisessä vaiheessa nuoreen kohdistuvaa epäilyä ennen hoitoon joutumista sekä jonkun muun henkilön ensimmäistä puuttumista nuoren asioihin päihteiden käytön takia. Kyseisissä keskusteluissa nuoret sekä identifioituivat huumeidenkäyttäjiin että tuottivat päihteiden käyttöön liittymättömiä minäkonstruktioita. Muodostuneissa identiteeteissä korostuivat tietämättömyys ja alistaisuus muiden toimijoiden tai seulojen vallalle. Yritystä omaehtoiseen toimijuuteen esiintyi myös, mutta tapahtumaketjujen edetessä sellaiset määritelmät, joissa nuori asettui oman toimintansa subjektiksi, eivät kestäneet. Muut nuorten kertomuksissa esiintyvät toimijat voi jakaa epäilijöihin ja seuloihin vieviin aikuisiin, passiivisiin ja avuttomiin aikuisiin, nuoren kanssa sekoileviin ja samojen toimenpiteiden alaiseksi joutuviin toisiin nuoriin sekä päätöksiä tekeviin viranomaisiin. Nuoren omaa toimijuutta tukevia aikuisia tahoja ei tarinoissa esiinny. Erityisesti vanhempien rooli jää melko marginaaliseksi sen suhteen, mitä nuoren elämässä tapahtuu.

Seulojen kautta nuoriin kohdistettava kontrolli näyttöytyi uran käynnistymistä koskevissa määritelmässä ainakin kolmella eri tavalla. Ensiksi nuori viedään huumetestiin jonkun ulkopuolisen tahon toimesta eli nuori pakotetaan tekemään jostain, mitä hän ei itse halua. Toiseksi nuoresta saadaan testin kautta tietoja, joita hän ei välttämättä haluaisi antaa. Ja kolmanneksi testitulosten perusteella nuori joutuu tai pääsee erilaisten toimenpiteiden kohteeksi.

Uran edetessä laitoshoidon aikana seuloille määrittyvät merkitykset painottuvat hiukan toisella tavalla ja saavat kontrollin ohella myös muita, hoitoyksikön rutiineihin liittyviä, merkityksiä. Seulat nousevat puheenaiheeksi, kun nuori yhtäällä puolustaa äitinsä toimintaa ja toisaalla osoittaa tietämättömyyttään ja siten viattomuuttaan voimakaiden huumausaineiden käytön suhteen. Lisäksi seulat toimivat haastattelijan aloitteesta todisteena päihitteettömyydestä. Vaikka kontrollin merkitys seuloista puhuttaessa näyttöytyykin käynnistymisvaihetta vähäisempänä, seulat jäsenyivät edelleen ulkokohtaisesti, nuoren ulkopuolelta tulevana realiteettina. Seulatulokset ohjaavat, hallitsevat, paljastavat ja todistavat nuoren elämäntulkua. Nuoret ovat tietoisia seulojen merkityksestä arkirutiinien säätelijänä, mutta seulatulokset tai niiden seuraukset eivät saa nuorta pohtimaan omaa päihiteiden käyttöään. Nuoret eivät edelleenkään kyseenalaista seulatuloksilla perusteltua toimintaa vaan mukauttavat omia käsityksiään tapahtumista tulosten mukaisesti. Seulat voi ymmärtää nuorten puheessa paikoitellen myös synonyymiksi päihiteiden käytölle, jolloin voisi ajatella, että seuloista puhuminen olisi nuorelle helpompaa kuin päihiteiden käytöstä puhuminen. Haastattelut kokonaisuudessaan eivät kuitenkaan tue tällaista tulkintaa, sillä nuoret puhuvat runsaasti ja kuvaavat yksityiskohtaisesti päihiteiden käyttöään muissa yhteyksissä ja aloittavat itse joissakin haastatteluissa huumeista puhumisen, ennen kuin ennätän kysyä siitä mitään.

Seulat näyttöytyivät sekä ensimmäisessä että toisessa uravaiheessa siis jonain sellaisena, jolla on suuri vaikutusvalta nuoren elämään, mutta jonka toimintaan nuori ei itse pysty vaikuttamaan. Seulatuloksista aiheutuvat seuraukset määrittyivät väistämättömiksi, eivätkä nuoret edes yrittäneet kiistää niiden oikeutusta. Seulojen tukena toimimisen ulottuvuus tulee selvemmin esiin vasta uran lopettamiseen tähtäävässä puheessa, jolloin seulat määrittyivät todisteeksi päihitteettömyydestä ja

kuntoutumisen käynnistymisestä sekä potentiaaliseksi kuntoutumisen tukivälineeksi. Epäily ja kontrolli ovat edelleen läsnä, tosin toisenlaisessa muodossa kuin aikaisemmin. Niiden harjoittajana on nuori itse ja kohteena on nuoren oma toimijuus. Kun alun perin ulkoa tuotettu kontrolli sisäistyy jossain määrin, niin nuoren oman toiminnan merkitys painottuu ja muiden toimijoiden vaikutusvalta heikkenee.

Yhtäaikaisesti huumetestejä koskevan julkisen keskustelun kanssa Suomessa on vilkastunut keskustelu terveyden lukutaidon (health literacy) kehittämistarpeista ja terveyden edistämisestä, esimerkiksi Terveys 2015 -kansanterveysohjelman (Valtioneuvoston ..., 2001) ympärillä. Terveyden lukutaitoa lähinnä kouluterveyskyselyjen yhteydessä käsitelty Matti Rimpelä (esim. 1998) tarkoittaa terveyden lukutaidolla perustietoja ja perusymmärrystä terveydestä; tältä pohjalta nuoret tekevät itsenäisiä ja harkittuja terveysvalintoja. Eräänlaisena laajasti hyväksyttynä ihanteena on siis erityisesti nuorten terveyden lukutaidon kehittäminen. Samanaikaisesti huumeiden käyttöä koskevassa keskustelussa ainoastaan mitattavissa olevalla (huumetesti)evidenssillä näyttää olevan merkitystä. Kahdesta keskenään ristiriitaisesta suuntauksesta haastatteleminen nuorten puheessa tuli esiin vain jälkimmäinen eli hanakkuus hakea objektiivista näyttöä huumeiden käytöstä. Tämä näkyy nuorten puheessa siten, että nuoret pyrkivät omaehtoisesti hälventämään epäilyä ja luomaan uskottavuutta tarinoilleen seulatuloksiin vedoten.

Huumetestien määrittymistä totuuden haltijaksi ja omaan ymmärrykseen perustuvan ”lukutaidon” kehittämistä on vaikea sovittaa yhteen. Otteissa esiintyneiden nuorten terveyden lukutaidon voi sanoa olevan lähes olematon, jos kriteerinä on toimijuuden rakentuminen omien tuntemusten ja voinnin pohjalta. Oireellista on se, että suurin osa nuorista ei esittänyt minkäänlaista syytä positiivisille seulatuloksille vaan ennemminkin määritteli seulatulokset syyksi tapahtumien kuluille: hoitoon tai kontrollin kohteeksi joutumiselle tai joutumattomuudelle tai lomien venähtämiselle ja äidin haluttomuudelle pitää nuorta kotona. Seulat tai niiden tulokset eivät toimineet kuin enintään uran loppuvaiheessa välineenä tarkastella omaa päihiteiden käyttöä tai terveyttä ja hyvinvointia. Seulat merkityksellistyivät siis ennemminkin suhteessa testituloksista johtuviin toimenpiteisiin kuin nuoren omaan toimintaan.

Huumetestaus on yksi väline nuorten terveydentilan ja hoidontarpeen arvioinnissa tai päihdeiden käytön seuraamisessa. Se on myös tekijälle ”helppo” väline siinä mielessä, että tulos ei riipu siitä, puhuuko testattava totta vai ei. Huumeita runsaasti käyttävät nuoret ovat tottuneita salaamaan aikuisilta käyttöönsä ja omien haastattelujeni perusteella myös turvaamaan käytön jatkamista valehtelemalla. Nuoret kuitenkin tietävät, että jatkuvan testauksen alaisuudessa käyttöä ei voi salata. Seulatulosten voi sanoa saaneen osakseen nuorten kunnioituksen siinä mielessä, että nuoret hyväksyvät ja käyttävät itsekin seuloja totuuden puhumisen välineenä. Nuoret myös kiistävät tuloksia, mutta heillä on tieto siitä, että positiivisista tuloksista seuraa kontrollitoimenpiteitä.

KIRJALLISUUS

- ANTAKI, CHARLES & WIDDICOMBE, SUE: *Identities in Talk*. London: Sage, 1998
- BOTHAS, HEIKKI: Huumetestit suomalaisissa yrityksissä – Lääke todelliseen vai kuviteltuun uhkaan? *A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 39*, 2002
- HAAKANA, MARKKU: Lääkäri, potilas ja nauru. S. 135–159. Teoksessa: Sorjonen, Marja-Leena & Peräkylä, Anssi & Eskola, Kati (toim.): *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*. Tampere: Vastapaino, 2001
- HACKMAN, JOHANNA: Drogtester i skolorna. Paniktgård eller preventionsredskap? *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift 18 (2001): 1, 79–91*
- HAKKARAINEN, PEKKA: Suomalainen huumeeksymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. *Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42*. Helsinki: Haka-paino, 1992
- HERITAGE, JOHN: *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Jyväskylä: Gaudeamus, 1996
- HOLSTEIN, JAMES A. & GUBRIUM, JABER F.: *The New Language of Qualitative Method*. New York: Oxford University Press, 1997
- HOLSTEIN, JAMES A. & GUBRIUM, JABER F.: *The active interview*. *Qualitative Research Methods Series 37*. London: Sage, 1995
- HUUMAUSAINETESTIEN KÄYTTÖÄ SELVITTÄNEEN TYÖRYHMÄN MUISTIO. *Työryhmämuistioita 2002: 2*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2002
- JAATINEN, JAANA: *Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina*. Raportteja 251. Helsinki: Stakes, 2000
- JOKINEN, ARJA: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. S. 37–53. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 1999, 1999a
- JOKINEN, ARJA: *Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen*. S. 126–159. Teoksessa: Jo-

seulojen auktoriteetti on haastattelemieni nuorten puheessa suuri ja pitkälle nuorten hyväksymä. Nuoret eivät kuitenkaan kertoneet muuttaneensa tai yrittäneensä muuttaa päihdeiden käyttöönsä testien tuloksista saamansa tiedon myötä. Huumetestit toimivat siis tämän artikkelin valossa runsaasti huumeita käyttäneiden nuorten hoitouralla erinomaisena kontrollin välineenä ja uran käynnistäjänä, mutta eivät näytä tarjoavan tukea nuorten omaehtoiselle toiminnalle ja huumeista irtaantumiselle. Se, kuinka seulojen saaman auktoriteetin voisi valjastaa palvelemaan paremmin nuorten motivoimista omaehtoiseen kuntoutumiseen, jää toisentyypisen tutkimuksen ratkaistavaksi.

- kinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 1999, 1999b
- JOKINEN, ARJA: *Narratiivit muutostyön resurssina*. S. 131–166. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen Eero (toim.): *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino 2000
- JOKINEN, ARJA: *Neuvottelu asiakkaan identiteetistä*. S. 127–154. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.): *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat*. *Konstruktionistinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1995
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO (toim.): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 1993
- JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO: *Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä*. S. 233–252. Teoksessa: Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 1999
- KAUKONEN, OLAVI: *Päihdepalvelut jakautuneessa hyvinvointivaltiossa*. *Tutkimuksia 107*. Helsinki: Stakes, 2000
- LINDQVIST, MARTTI & VIROKANNAS, ELINA & VOUTILAINEN, PAAVO: *Huumetestauksen etiikka*. S. 99–105. Teoksessa: Piisi, Ritva (toim.): *Huumeityö*. Tampere: Tammi, 2001
- PERÄKYLÄ, ANSSI: *Institutionaalinen keskustelu*. Teoksessa: Tainio, Liisa (toim.): *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 1997
- POTTER, JONATHAN & WETHERELL, MARGARET: *Discourse and Social Psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage, 1987
- PÄIHDETILOSTOLLINEN VUOSIKIRJA 2001. *Alkoholi ja huumeet*. *Sosiaaliturva 2001: 2*. Helsinki: Stakes, 2001
- RAEVAARA, LIISA & SORJONEN, MARJA-LEENA: *Lääkärin kysymykset ja potilaan vastaukset*. S. 49–69. Teok-

- nessa: Sorjonen, Marja-Leena & Peräkylä, Anssi & Eskola, Kati (toim.): Keskustelu lääkärin vastaanotolla. Tampere: Vastapaino, 2001
- RIMPELÄ, MATTI: Terveystieto peruskoulun oppiaineeksi. <http://www.stakes.fi/kouluterveys/ktlehti/ktl98/tupakointi.htm>. 1998
- RUUSUVUORI, JOHANNA & HAAKANA, MARKKU & RA-EVAARA, LIISA (toim.): Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001
- SILVERMAN, DAVID: *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage, 1993
- SULKUNEN, PEKKA & TÖRRÖNEN, JUKKA: Puhujakuva: enonsiaation rakenteet. S. 96–126. Teoksessa: Sulkinen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.): *Semi-oottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Tampere: Gaudeamus, 1997
- SUONINEN, EERO: ”Tanssilajit ja tyyli” asiakkaan kohtaamisessa. S. 67–104. Teoksessa: Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.): *Auttamistyö keskusteluna*. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino 2000
- TAMMINEN, MIKKO: Paluu normaaliin. Tutkimus adiktiivisen päihteidenkäytön lopettamisesta. Raportteja 247. Helsinki: Stakes, 2000
- VALTONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS TERVEYS 2015 -KANSANTERVEYSSOHJELMASTA. Julkaisuja 2001: 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2001
- WIDDICOMBE, SUE & WOOFFIT, ROBIN: *The Language of Youth Subcultures. Social Identity in Action*. London: Harvester Wheatsheaf, 1995
- WOOD, LINDA A. & KROGER, ROLF O.: *Doing Discourse Analysis. Methods for Studying Action in Talk and Text*. London: Sage Publications Inc., Thousand Oaks, 2000.

ENGLISH SUMMARY

*Elina Virokannas: Drug screening tests and the treatment careers of young drug addicts (Seulat ja ”huume-
nuoren ura”)*

The article studies the talk of clients of a drug treatment unit for children and youths to unravel some of the meanings assigned by these young people to drug screening tests. The different dimensions of screening are considered against the kind of meanings and identities that young clients produce in their talk about screening tests at different stages of their treatment careers, with special reference to the way in which the tension between control and support appears in this talk. In line with the constructionist view, identity is here understood in terms of self-constructions created in situations of interaction.

Talk about drug screening tests is divided into three stages. The first stage involves events preceding institutional treatment; the second comprises the period of institutional treatment and its routines; and the third consists of the last weeks in treatment and orientation to the future. The first stage involves suspicions by a third party that the young person is using drugs and getting caught as a consequence of the positive test results. This marks the beginning of the young person’s “career” in the treatment system. At the second stage the young clients are screened on a regular basis: critical junctures include returning to the institution after a weekend at home and absence without leave. At the third stage the young person will be determined to ensure that screening results are negative so that he or she can leave the institution.

The methods of discourse analysis are used to study excerpts of talk representing all three stages. It is concluded that screening tests are important at each career

stage, but their relation to the control and support dimension changes. Initially, the meaning of screening is largely determined through apprehension: in this situation control has a very prominent role. Apprehension is immediately followed by the next stage of the career, i.e. being officially assigned to the status of a young drug addict and the beginning of treatment. At the second stage, screening tests are a routine procedure within the institution and their results determine the course of the young person’s career in institutional treatment. Screening tests remain realities that are imposed upon the young persons from the outside: they are well aware that these tests are intended to influence their behaviour, but as yet they will not give serious consideration to their own drug use. At the third career stage, drug screening tests begin to have a supportive function as they assume the meaning of a potential source of support for rehabilitation. At this stage there is some indication of the young person’s own agency gaining strength.

It is only towards the very end of treatment careers that drug screening tests may help young people give conscious thought to their drug use. Otherwise screening tests and drug use, in the talk of young people, seem to be considered separately, more or less in isolation from each other. In other words, the meaning of screening tests is determined in relation to the actions taken in response to the results of the tests rather than in relation to the young person’s own actions.

KEY WORDS

Drug screening, tests, drug addicts, treatment career, youth, Finland